

Analysis of Cultural And Social Activities Of Universities Based On Fourth Generation University Indicators

Majid Kahrazahi^{1*}, Mahboubeh Arefi², Abasalt Khorasani³

1. PhD Student in Higher Education Management, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
3. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Abstract

Background and Objectives: The purpose of this study is to analyze the cultural and social activities of universities within the framework of the fourth generation university indicators from the perspective of faculty members.

Methods: This research is applied in terms of purpose and was conducted quantitatively as a survey. The statistical population of this pilot study was 603 faculty members of Shahid Beheshti University, of which, after accounting for actual sample attrition, 172 were selected for the sample. The data collection tool was a researcher-made questionnaire that was distributed among the faculty members. In order to examine the validity of the questionnaire, face and content validity were used, and to measure the reliability of this tool, the Cronbach's alpha method was used, which was 91 percent. Descriptive and inferential statistics (sign test) were used to analyze the data obtained from the questionnaire, and this work was done using SPSS version 26 software.

Findings: The findings indicated that, according to faculty members, the university's performance in implementing cultural and social programs is average and is not desirable in the indicators of guiding civil and scientific society and cultural and social development of the region. Overall, the cultural and social activities of universities are at an average level within the framework of fourth-generation university indicators.

Conclusion: Therefore, in order for these activities to be more useful, it must be acknowledged that carrying out cultural and social activities and programs in universities based on the indicators of the fourth generation university must be in line with the overall goals of the university and focus on responding to the needs of students and society.

Review History:

Received: 31/05/2025

Revised: 23/06/2025

Accepted: 27/08/2025

Available Online: 16/09/2025

Keywords:

Community
Faculty members
University
Fourth generation university
Culture.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Kahrazahi, M., Arefi, M. and Khorasani, A. (2025). Analysis of Cultural And Social Activities Of Universities Based On Fourth Generation University Indicators , *Journal of Management of Teaching and Learning Environments in Higher Education*, 1(2), 61-69.

doi: 10.22084/jmtlehe.2026.32404.1016

Online ISSN 3092-6394

*Corresponding author's: email: mkahrazahi1378@gmail.com

Copyrights for this article are retained by the author(s) with publishing rights granted to Buali Sina University Press. The content of this article is subject to the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-NC 4.0) License. For more information, please visit <https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

واکاوی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها مبتنی بر شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم

مجید کهرازی^{۱*}، محبوبه عارفی^۲، اباصلت خراسانی^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۲. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

تاریخچه داوری:

دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۰
بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۰۲
پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵
ارائه آنلاین: ۱۴۱۴/۰۶/۲۵

کلمات کلیدی:

اجتماع
اعضای هیئت علمی
دانشگاه
دانشگاه نسل چهارم
فرهنگ

زمینه و اهداف: هدف از این پژوهش، واکاوی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها در چارچوب شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم از دیدگاه اعضای هیئت علمی است.

روش‌ها: این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است که بصورت کمی از نوع پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش به صورت پایلوت اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی به تعداد ۶۰۳ نفر بودند که در نهایت، بعد احتساب ریزش نمونه واقعی، ۱۷۲ نفر جهت نمونه انتخاب شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز استفاده از پرسشنامه محقق ساخته بود که بین اعضای هیئت علمی توزیع شد. به منظور بررسی روایی پرسشنامه، از روایی صوری و محتوایی استفاده شد و برای سنجش پایایی این ابزار از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار این ضریب ۹۱ درصد به دست آمد. برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون علامت) استفاده شده و این کار با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام گردید.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن بود که از نظر اعضای هیئت علمی، عملکرد دانشگاه در اجرای برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی متوسط است و در شاخص‌های هدایت جامعه مدنی و علمی و توسعه فرهنگی و اجتماعی منطقه مطلوب نیست. در مجموع، فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها در چارچوب شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم در سطح متوسط قرار دارد.

نتیجه‌گیری: از این رو، به منظور مفید واقع شدن بیشتر این فعالیت‌ها باید اذعان داشت که انجام فعالیت‌ها و برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها مبتنی بر شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم باید در راستای اهداف کلی دانشگاه و با تمرکز بر پاسخگویی به نیازهای دانشجویان و جامعه باشد.

استناد به این مقاله: کهرازی، مجید؛ عارفی، محبوبه و خراسانی، اباصلت. (۱۴۰۵). واکاوی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها مبتنی بر شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم. مدیریت محیط‌های یاددهی - یادگیری در آموزش عالی، ۱(۲)، ۶۱-۶۹

doi: 10.22084/jmtlehe.2026.32404.1016

*نویسنده مسئول: mkahrazahi1378@gmail.com

حقوق مؤلفین به نویسندگان و حقوق ناشر به انتشارات دانشگاه بوعلی سینا داده شده است. این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (License Commons Creative) در دسترس شما قرار گرفته است. برای جزئیات این لایسنس، از آدرس <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> دیدن فرمائید.

۱. مقدمه

دانشگاه‌ها با برخورداری از خودمختاری، آزادی علمی و حمایت‌های حاکمیتی، نقش محوری در تحقق مسئولیت اجتماعی و پیشبرد اهداف توسعه پایدار ایفا می‌کنند (ریابچنکو و بولوینسکا^۱، ۲۰۲۳). دانشگاه باید نهادی آگاه، منتقد و پرسشگر باشد که با تحلیل علمی بحران‌های جامعه، فراتر از مسائل روز حرکت کرده و در هدایت تحولات اجتماعی نقش‌آفرینی کند (کریمی، ۱۴۰۲). دانشگاه باید کانون بازاندیشی، نقد و پرسشگری درباره ارزش‌ها و عملکردهای جامعه باشد و با به چالش کشیدن باورهای جزم‌گرایانه، زمینه رشد اندیشه‌های خلاق و نوآور را فراهم کند (دریدا^۲، ۲۰۰۵: ۱۱). یکی از انتظارات جامعه از مراکز آموزش عالی، کمک به توسعه فرهنگ و تحلیل و اشاعه ارزش‌ها است (یمنی، ۱۳۹۸: ۸۵).

وجود فرهنگ با ساختار و فرایندهای خاص خود از ویژگی‌های برجسته مراکز آموزش عالی محسوب می‌شود (ماسیاگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). فرهنگ در دانشگاه دارای ریشه تاریخی طولانی در مطالعات آموزش عالی دارد، با این حال، یک تعریف روشنی که بتواند به ادغام یک زمینه مطالعاتی بعد فرهنگی در این بخش منجر شود مطرح نشده است (لابرانا و واندراستراتن^۴، ۲۰۲۰). فرهنگ آکادمیک دانشگاه به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، ویژگی‌ها، و سنت‌ها تعریف می‌شود که بر عملکرد علمی در محیط دانشگاه تأثیر دارد (ویونو^۵ و همکاران، ۲۰۲۳). نتایج پژوهش‌ها موید آن است که فرهنگی که در حال حاضر بر دانشگاه‌های ایران حاکم است با انتظارات از فرهنگ دانشگاه به عنوان یک اجتماع علمی همخوانی ندارد (اصغری، ۱۴۰۰).

دانشگاه‌های ایران به سبب اقتباس از الگوهای غربی کمتر توانسته‌اند تعاملی مناسب با جامعه ایجاد کنند و مسئولیت‌ناپذیری و پاسخگو نبودن به نیازهای جامعه، ظرفیت آنان را برای هر نوع تحول سازنده‌ای ناچیز کرده است. لذا، اهمیت و ضرورت تدوین الگویی جامع به منظور شناسایی موجود در باب تعامل دانشگاه با جامعه واقعی و انکارناپذیر است (پورانجنار و همکاران، ۱۴۰۰). در این راستا، حرکت به سوی دانشگاه نسل چهارم به عنوان راهبردی استراتژیک مطرح می‌شود (خوش‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱). زیرا، یکی از جدیدترین نسل‌های دانشگاهی که نسبت به موضوع فرهنگ و مسائل اجتماعی پیرامون خود حساس است، دانشگاه نسل چهارم است. پاولوسکی^۶

(۲۰۰۹)، در مقاله «دانشگاه نسل چهارم، خالق توسعه محلی و منطقه ای» برای نخستین بار به توصیف دانشگاه نسل چهارم مبادرت ورزید. در مدل تتوریک او جهت طراحی دانشگاه نسل چهارم، این دانشگاه‌ها می‌بایست بر محیط پیرامونی خود اثر چشمگیری فرود آورده و آن را متحول سازند. مدل دانشگاه نسل چهارم دیدگاه و مفهوم جدیدی را در مورد تکامل مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها ارائه می‌دهد (ساگیتووا و محمدجانوا^۷، ۲۰۲۳؛ بارت^۸، ۲۰۱۹). دانشگاه‌های نسل چهارم در ادامه فعالیت‌های دانشگاه نسل سوم و با ماموریتی جدید، با اهداف و رسالت خاص متناسب با شرایط محیطی سعی در تاثیرگذاری عمیق در همه ابعاد جامعه و ایجاد تغییر هستند و باید ارزش افزوده‌ای را برای ذینفعان فراهم نمایند (واگدی و حسنین^۹، ۲۰۱۹).

دانشگاه نسل چهارم از طریق مولفه‌های توسعه‌پذیری اجتماعی، اشاعه‌دهنده ارزش‌ها و هویت منطقه‌ای، توسعه تفکر مردم‌سالاری، امیدآفرینی اجتماعی و مشارکت در تمدن‌سازی و ایجاد تعهد مدنی نقش اساسی در توسعه اجتماعی و فرهنگی دارد (لطفی جلال‌آبادی، مهری و عسگری، ۱۴۰۲). دانشگاه نسل چهارم پای‌بند و مقید به کرامت انسانی، اخلاق‌مداری و ارزش‌گرایی برای همه ارکان دانشگاه است (پورعزت، فتحی و قاسمی، ۱۳۹۵). نسل چهارم دانشگاه، نسلی تعالی‌گراست که در آن دانشگاه مرکز تمام تحولات علمی، تکنولوژیک و فرهنگی یک کشور خواهد بود و ارتباط آن با جهان پیرامون داخلی و بین‌المللی نقش کنشگر و آغازگر خواهد داشت (سپهری، لیاقت‌دار و اسفنجانی، ۱۳۹۹). با این تفاسیر، ضرورت دارد تا دانشگاه‌ها هرچه سریع‌تر به دانشگاه‌های نسل چهارم تبدیل شوند (استینبوش^{۱۰}، ۲۰۱۶).

یکی از زمینه‌هایی که دانشگاه‌ها نسبت به امور فرهنگی و اجتماعی در چارچوب رسالت دانشگاه نسل چهارم می‌توانند نسبت به آن نقش‌آفرینی داشته باشند انجام فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی زیرمجموعه معاونت فرهنگی و اجتماعی دانشگاه است. توسعه مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، موجب پویایی محیط دانشگاه، ارتقای کیفیت مشارکت و پیشرفت دانشگاه و دانشجویان می‌شود. از این رو، دانشگاه‌ها باید با فراهم کردن بستر گفت‌وگو و آموزش مهارت‌های گفت‌وگو، زمینه تبادل افکار و مشارکت مؤثر دانشجویان را فراهم کنند (دسترنج، ۱۴۰۲؛ فرج‌وند، ۱۳۹۶).

7. Sagitova . and MukhamedZhanova

8. Barnett

9. Wagdi . and Hasaneen

10. Steinbuch

1. Riabchenko . and Bulvinska

2. Derrida

3. Maciag

4. Labrana . and Vanderstraeten

5. Wiyono

6. Pawlowski

در دانشگاه شهید بهشتی به‌عنوان پایلوت در این پژوهش، معاونت فرهنگی و اجتماعی مسئول سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزیابی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی و تأمین نیازهای فرهنگی دانشجویان است. این معاونت از واحدهایی مانند مدیریت امور فرهنگی و اجتماعی، مرکز مشاوره و سبک زندگی، امور شاهد و ایثارگر، کارگروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و طرح «هدا» (همسان‌گزینی دانشگاهی) تشکیل شده است. این معاونت علاوه بر ارائه خدمات مشاوره، سلامت روان، مددکاری و ارتقای تحصیلی، از طریق کارگروه مطالعات فرهنگی به آسیب‌شناسی مسائل فرهنگی و اجتماعی دانشگاه می‌پردازد و با اجرای طرح «هدا» در ترویج ازدواج دانشجویی نقش‌آفرینی می‌کند. همچنین، بستر مشارکت دانشجویان از طریق ۷۵ انجمن علمی، ۴ تشکل دانشجویی، ۲۲ کانون فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و هنری و ۸۵ نشریه دانشجویی فراهم شده است که در حوزه‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، اجتماعی، هنری، نوآوری و رسانه‌ای فعالیت می‌کنند. این ساختار، نشان‌دهنده رویکرد جامع دانشگاه شهید بهشتی در توسعه فرهنگی، اجتماعی و مشارکت دانشجویان است.

بررسی مجموعه اقدامات صورت گرفته در بخش امور فرهنگی و اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی در وضعیت حاضر بیان‌کننده آن است که این دانشگاه در بحث موضوعات فرهنگی و اجتماعی اقدامات زیادی داشته اما سوال اصلی آن است تا چه اندازه این اقدامات مثمر بوده و متناسب با شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم که یک نسل دانشگاهی جامعه‌محور لقب گرفته، عمل کرده است.

در خصوص فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها پژوهش‌های بسیاری انجام شده است. در این راستا، یافته‌های پژوهش ابراهیمی، عدلی و مهران (۱۳۹۴) نشان‌دهنده آن است که در فرهنگ دانشگاهی ایران ارتباطات و کار جمعی و گروهی در اجتماعات دانشگاهی و میان دانشگاهیان کم‌رنگ توصیف شده است. نگاهی به فعالیت‌های فرهنگی و فوق برنامه دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که پراکنده‌کاری و فقدان نگاه جامع فرهنگی به زندگی دانشجویی در نزد مدیران دانشگاهی یکی از ضعف‌های مدیریت‌های دانشگاهی در ایران است (یمینی، ۱۳۹۸).

ادیبی‌نیا و همکاران (۱۴۰۳) با استفاده از روش فراترکیب، ابعاد ارزیابی عملکرد فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌های ایران را بررسی کرده و ۸ بعد، ۳۱ مؤلفه و ۶۴ معیار را شناسایی کردند. یافته‌ها نشان داد که ابعادی مانند کارویژه‌های دانشگاه، تعاملات، برنامه‌ها، گروه‌های دانشگاهی، نظام مدیریتی، زیرساخت‌ها، فعالیت‌های اساتید و کارکنان و تولیدات محتوایی، همگی در ارزیابی عملکرد فرهنگی و

اجتماعی دانشگاه‌ها نقش مؤثری دارند. پژوهش حجازی (۱۴۰۰) در ارزیابی برنامه‌های فرهنگی - اجتماعی دانشگاه فرهنگیان استان تهران در دوران کرونا و پساکرونا نشان داد که مشارکت و رضایت دانشجویان از برنامه‌های فرهنگی پایین و اطلاع‌رسانی ناکافی است؛ با وجود آنکه دانشجویان ضرورت این برنامه‌ها را پذیرفته‌اند، تمایل اندکی به فعالیت در تشکلهای دانشجویی دارند. این پژوهش، توسعه برنامه‌های کاربردی مانند بازدیدهای علمی را برای افزایش مشارکت و رضایت دانشجویان پیشنهاد می‌کند.

یدالهی ده‌چشمه، رجایی‌پور و سیادت (۱۴۰۰) در تدوین الگوی دانشگاه نسل چهارم برای دانشگاه‌های ایران نشان دادند که نتایج و پیامدهای اصلی دانشگاه‌های نسل چهارم توسعه منطقه‌ای است که در سه حوزه توسعه فرهنگی - اجتماعی، توسعه اقتصادی و توسعه زیست محیطی نمود پیدا می‌کند. محمدظاهری (۱۴۰۰) در طرح پایان‌نامه خود به امکان‌سنجی نقش آفرینی و ظرفیت‌سازی دانشگاه نسل چهارم در دانشگاه الزهرا تهران پرداخت. وی در بخش یافته‌ها، مؤلفه‌های پاسخگویی، انطباق‌پذیری و قدرت خود سازماندهی از الزامات مهم در ارتقای تبدیل این دانشگاه به نسل چهارم است. از طرفی نیز توسعه و بالندگی اجتماعی مهمترین مؤلفه دانشگاه نسل چهارم است. در نتیجه، دانشگاه الزهرا باید این مؤلفه را در خود داشته باشد تا بتواند وارد نسل چهارم شود تا از پیامدهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دانشگاه نسل چهارم بهره‌مند گردد.

المومنی و پورناوان^۱ (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای به ارزیابی سطح فرهنگ حرفه‌ای دانشجویان دانشگاهی در اردن از دیدگاه خود دانشجویان و رابطه آن با متغیر جنسیت پرداختند. نتایج نشان داد تفاوت معنی‌دار آماری در سطح فرهنگ حرفه‌ای دانشجویان، با متغیر جنسیت وجود ندارد. اوزتل (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «دانشگاه نسل چهارم: ایجاد مشترک آینده‌ای پایدار» به این پیامد مهم دست یافت که دانشگاه نسل چهارم پاسخی به تنش‌های محیطی و با تأکید بر مشارکت منطقه محلی است که منجر به ایجاد و ترویج رشد پایدار محلی خواهد شد. لوکوویکس و زوتی^۲ (۲۰۱۳) در پژوهشی با هدف نقش و رسالت دانشگاه‌ها برای افزایش رقابت‌پذیری منطقه‌ای و مولفه‌های آن مدلی را معرفی کردند که در چارچوب دانشگاه‌های نسل چهارم بود. این مولفه‌ها می‌توانند به بهینه‌سازی فرصت‌های محلی کمک کنند و منجر به اعتبار بین‌المللی به دانشگاه‌ها خواهد شد و دانشگاه‌ها نیز با پیروی از این چارچوب می‌توانند بر رقابت‌پذیری تأثیر بگذارند و آن را افزایش دهند.

1. AL-Momani . and Purnawan

2. Lucovics . and Zuti

علمی، تجربه تدریس) و سوالات اصلی به تعداد ۳۰ سوال بود که با استفاده از مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای نمره‌گذاری شد. این پرسشنامه بین اعضای هیئت علمی دانشگاه توزیع شد.

بعد از تأیید پرسشنامه نهایی و مشخص شدن نمونه آماری، برای اجرای پرسشنامه در مرحله نخست پرسشنامه ابتدا به صورت حضوری در بین اساتید توزیع شد، اما به دلیل عدم همکاری، عدم بازگشت پرسشنامه و تعطیلات، نمونه مدنظر جمع‌آوری نشد. سپس پرسشنامه به صورت مجازی از طریق ایمیل توزیع شد. در مجموع، پس از ۴ ماه و با در نظر گرفتن ریزش نمونه، ۱۷۲ پرسشنامه برای بررسی و تحلیل جمع‌آوری شد.

به منظور بررسی اطمینان پرسشنامه، از روایی صوری و محتوایی استفاده شد، یعنی پرسشنامه بعد از طراحی بین ۴ تن از اساتید متخصص در حوزه مرتبط با تحقیق برای بررسی و بازنگری و تأیید نهایی داده شد. سپس، بعد از دریافت نقطه نظرات این اساتید، پرسشنامه در چند مرحله مورد بازنگری و ویرایش قرار گرفت و در نهایت، بعد از انجام اصلاحات روایی سوالات پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه محقق ساخته از روش آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج آلفای کرونباخ حاصل از خروجی نرم افزار SPSS نشان داد که مقدار ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۹۱ درصد به دست آمد که بیانگر ضریب پایایی بالای پرسشنامه و تأیید اعتبار سوالات پرسشنامه می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، از آمار توصیفی (شاخص‌های مرکزی و پراکندگی) و آمار استنباطی (آزمون علامت) استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام شد.

یافته‌ها

یکی از طبقه‌بندی تحلیل داده‌های کمی براساس پارامتری یا ناپارامتری بودن متغیرهای پژوهش است که بر مقیاس اندازه‌گیری داده‌ها استوار است، یکی از ملاک‌های انتخاب پارامتریک یا ناپارامتریک بودن متغیرها اجرای آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت بررسی مفروضه نرمال بودن یا غیرنرمال بودن متغیرهای پژوهش است.

بررسی و تحلیل پیشینه‌های پژوهش ارائه شده نشان‌دهنده آن است که پژوهش‌ها عملکرد و وضعیت فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها را مورد ارزیابی و نقد قرار داده‌اند. اما با توجه به نقش دانشگاه در حل مسائل جامعه و ضرورت حرکت به سوی دانشگاه نسل چهارم، ارزیابی عملکرد فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها اهمیت ویژه‌ای یافته است. این پژوهش با مطالعه موردی دانشگاه شهید بهشتی، به بررسی اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی بر اساس شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم می‌پردازد. انتخاب این دانشگاه به دلیل ظرفیت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و تعامل گسترده با جامعه و صنعت بوده و هدف اصلی پژوهش، ارزیابی وضعیت عملکرد و اثربخشی این فعالیت‌ها از دیدگاه اعضای هیئت علمی است.

روش پژوهش

روش پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها، کمی از نوع پیمایشی است. این پژوهش به دنبال واکاوی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها در چارچوب شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم از دیدگاه اعضای هیئت علمی است که این قشر جزو صاحب‌نظران و افرادی هستند که سال‌ها در دانشگاه مشغول فعالیت بوده و از نزدیک با فعالیت و اقدامات صورت گرفته در دانشگاه و نسل‌های دانشگاهی موجود با توجه به تغییرات و تحولات گسترده‌ای که در سطح جهانی رخ داده آشنایی دارند.

جامعه آماری در این پژوهش شامل؛ اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به تعداد ۶۰۳ نفر است. نمونه آماری نیز با استفاده از فرمول حجم نمونه آماری (جدول کرجسی-مورگان) تعداد ۲۳۴ نفر به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی بصورت هدفمند انتخاب شد. در نهایت، حجم واقعی نمونه بعد از احتساب ریزش، ۱۷۲ نفر بود. از طرفی، لازم به یادآوری است که در این پژوهش، اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی، به واسطه شبکه گسترده ارتباطی در این دانشگاه، فرصت‌های متنوع فرهنگی و اجتماعی و دسترسی به داده‌های باکیفیت و به دلیل پیش‌فرض آشنایی آن‌ها با دیگر موسسات آموزش عالی یا قابلیت تعمیم به سایر دانشگاه‌ها و همچنین محدودیت دسترسی به دانشگاه‌های دیگر به عنوان جامعه مطالعاتی انتخاب شد. هرچند که این انتخاب ممکن است نتایج را با محدودیت‌هایی همراه سازد که اجتناب‌ناپذیر است.

ابزار گردآوری اطلاعات استفاده از پرسشنامه محقق ساخته بر مبنای چارچوب نظری موضوع است. این پرسشنامه شامل دو بخش مهم مشتمل بر؛ اطلاعات کلی پاسخگو (جنسیت، دانشکده، رتبه

جدول ۱. نتایج آزمون تک نمونه‌ای کولموگروف-اسمیرنوف برای

متغیر پژوهش

ابعاد (متغیر پژوهش)	تعداد	میانگین	انحراف معیار (استاندارد)	آماره Sig
فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی	۱۷۲	۳,۰۵	۰,۹۴۸	۰,۰۰۰

مقدار سطح معناداری (sig) برای متغیر فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی کمتر از ۰,۰۵ است. لذا، آزمون برای این متغیر معنادار است. توزیع نیز نرمال نیست (غیرنرمال) و باید از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده کنیم. در این شرایط به منظور جهت بررسی وضعیت جایگاه

جدول ۲. نتایج آزمون علامت مربوط به متغیر فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره Z	Sig
نقش هدایتگر جامعه مدنی و علمی	۲,۸۷	۱,۰۹۷	-۰,۵۸۰	۰,۵۶۲
اجرای برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی	۳,۴۰	۱,۰۹۰	-۴,۴۷۳	۰,۰۰۰
توسعه فرهنگی و اجتماعی منطقه	۲,۹۰	۱,۱۳۵	-۱,۰۳۰	۰,۳۰۳
فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی	۳,۰۵	۰,۹۴۸	-۱,۶۲۸	۰,۱۰۴

نتایج جدول فوق بیانگر آن است که میانگین شاخص اجرای برنامه و ویژه برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی (۳,۴۰) از مقدار میانگین ثابت جامعه (۳) بزرگتر و میانگین شاخص‌های نقش هدایتگر جامعه مدنی و علمی (۲,۸۷) و شاخص توسعه فرهنگی و اجتماعی منطقه (۲,۹۰)، از مقدار میانگین ثابت جامعه کمتر است. از طرفی نیز، مقدار سطح معناداری (Sig) در دو شاخص نقش هدایتگر جامعه مدنی و علمی (۰,۵۶۲) و شاخص توسعه فرهنگی و اجتماعی منطقه (۰,۳۰۳) بزرگتر از ۰,۰۵ است، لذا مقدار تفاوت میانگین در این دو شاخص معنادار نیست و فرض صفر تأیید می‌شود. نتیجه‌ای که می‌توان به آن دست یافت آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی عملکرد دانشگاه نسبت به این دو شاخص در وضعیت مطلوبی قرار ندارد.

در ادامه اما، مقدار سطح معناداری در شاخص مربوط به اجرای برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی (۰,۰۰۰) کوچکتر از ۰,۰۵ است و مقدار تفاوت میانگین در این شاخص معنادار بوده و فرض صفر رد می‌شود. لذا، می‌توان استنباط نمود که عملکرد دانشگاه نسبت به این شاخص در وضعیت متوسطی قرار دارد.

بطور کلی، نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های موجود در جدول فوق برای شاخص فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی بیانگر آن است که

متغیر پژوهش از آزمون ناپارامتری علامت یا نشانه استفاده شد. حد متوسط در این آزمون ۳ در نظر می‌گیریم و فرض صفر و فرض خلاف در این آزمون به شرح زیر است.

$$H_0: \text{Mean} = 3$$

$$H_1: \text{Mean} \neq 3$$

با توجه به پایین بودن مقدار سطح معناداری (sig) نسبت به مقدار ثابت (۰,۰۵ < sig) توزیع نمرات در متغیر فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی غیر نرمال بوده و از آزمون ناپارامتریک استفاده شد. نتایج تجزیه و تحلیل آزمون علامت مربوط به این متغیر در جدول زیر آمده است.

مقدار میانگین (۳,۰۵) و انحراف معیار (۰,۹۴۸)، آماره آزمون (۱,۶۲۸-) و مقدار سطح معناداری بزرگتر از ۰,۰۵ است. این مقدار از میانگین ثابت (۳) کمی بزرگتر بوده و آزمون معنادار نیست و فرض صفر تأیید می‌شود. نتیجه آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی، عملکرد فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها در چارچوب شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم در سطح متوسط است. هرچند که هنوز برای رسیدن به وضعیت مطلوب در این حوزه جای کار وجود دارد و باید نسبت به برنامه ریزی در این حوزه بیشتر تمرکز و تأکید کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

حوزه امور فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها از جمله بخش‌هایی است که در ارتباط با تحقق اهداف دانشگاه و به تبع نهادینه کردن شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم در متن دانشگاه از جایگاه ویژه و متمایزی برخوردار است. به همین دلیل هر ساله دانشگاه‌ها بودجه بسیاری صرف این حوزه می‌کنند تا بتوانند آورده قابل قبولی داشته باشند و بتوانند با انجام رسالت خود به نحو مطلوب در سطوح منطقه‌ای، ملی و حتی بین‌المللی تأثیرگذار باشند.

در این پژوهش فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها مبتنی بر شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفت. انجام و ترویج فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه در استقرار دانشگاه نسل چهارم از اهمیت بالایی برخوردار است. شاخص‌های مهم دانشگاه نسل چهارم در این بخش شامل؛ ایفای نقش هدایتگری جامعه مدنی و علمی، اجرای برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی و توسعه فرهنگی و اجتماعی منطقه بودند که با توجه به مبانی نظری احصاء گردید. یافته‌های پژوهش با استفاده از آزمون علامت حاکی از آن بود که اعضای هیئت علمی عملکرد فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاه‌ها را در چارچوب شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم، در سطح متوسط ارزیابی کردند. این بخش یافته‌ها با نتایج پژوهش کریمی (۱۴۰۲)، فرج‌وند (۱۳۹۶) و ابراهیمی، عدلی و مهران (۱۳۹۴) بنا به تاکید بر برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها همخوانی دارد. همچنین یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش حجازی (۱۴۰۰) که میزان مشارکت دانشجویان را در برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی کم ارزیابی کردند به نوعی همخوانی ندارند. البته اهداف این پژوهش ممکن است متفاوت نیز باشند.

در تبیین نتایج این پژوهش و بررسی عملکرد فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه‌ها می‌توان اشاره کرد که هرساله در مناسبت‌های مختلف ویژه برنامه‌ها و سمینارهای تخصصی بسیاری توسط کانون‌ها و انجمن‌های دانشجویی زیرمجموعه معاونت فرهنگی و اجتماعی برگزار می‌شود. اما آنچه که مهم است دستاورد و نتایجی است که از اجرای این برنامه‌ها عاید دانشجویان، دانشگاه و حتی جامعه خواهد شد موضوع قابل تأملی است که کمتر به آن توجه می‌شود. در این راستا، به‌عنوان نمونه، دانشگاه شهید بهشتی در سند تحول خود در چشم‌انداز افق ۱۴۱۲ به‌عنوان یک دانشگاه اخلاق‌مدار، جامعه‌محور و آینده‌ساز که اخیراً ترسیم شده به انجام فعالیت‌ها و برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی زیرمجموعه معاونت فرهنگی و اجتماعی تاکید ویژه‌ای دارد.

جایگاه فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه نسل چهارم باید به گونه‌ای باشد که با توجه به تحولات جدید در فناوری، جامعه، و نیازهای دانشجویان طراحی و اجرا شود. عموماً، این نسل دانشگاهی با انجام فعالیت‌های فرهنگی و هنری در یک فضای صمیمی، سالم و اخلاق‌محور موجب تقویت ارزش‌های هویتی، ملی و فرهنگی خواهد شد. بنا به این ضرورت، می‌تواند تا شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم در همه ارکان دانشگاه باید جاری و ساری شود. انجام فعالیت‌ها و

برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی در دانشگاه نسل چهارم بایستی مبتنی بر نیازها و چالش‌های جامعه باشد. این فعالیت‌ها باید نوآوری و خلاقیت را در بین دانشجویان پرورش دهند و شامل تمام دانشجویان با توجه به تنوع فرهنگی، قومی و اجتماعی در دانشگاه باشند. تقویت مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی دانشجویان برای موفقیت در بازار کار و زندگی اجتماعی اهمیت دارد. استفاده از تکنولوژی‌های جدید، برگزاری رویدادهای مجازی و پروژه‌های پایداری و مسئولیت اجتماعی از جمله اصول مهم دانشگاه نسل چهارم است که با انجام فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی مناسب شکل می‌گیرد. ایجاد فضایی برای تحقیق و برگزاری همایش‌ها به ارتقاء دانش و آگاهی جمعی کمک می‌کند. در نهایت، فعالیت‌های امور فرهنگی و اجتماعی باید در راستای اهداف کلی دانشگاه و پاسخ به نیازهای دانشجویان و جامعه طراحی و اجرا شوند. در تبیین این موارد، باید خاطرنشان کرد که فعالیت‌های فرهنگی دانشگاه‌ها به دلیل نقش فرهنگ‌ساز دانشگاه و پیچیدگی ابعاد فرهنگ، فرایندی هدفمند، منسجم و مرحله‌بندی‌شده می‌باشد (ذوالفقارزاده و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین، ذاکر صالحی (۱۳۹۶) تأکید می‌کند که برنامه‌های فرهنگی باید با سبک زندگی دانشجویان و تحولات فناوری‌های نوین ارتباطی همسو و متناسب باشند.

افزون بر موارد فوق، در این حوزه در راستای شاخص‌های دانشگاه نسل چهارم پیشنهاد می‌شود تا یک نقشه راه فرهنگی- اجتماعی منطبق با تعریف ماموریت و شاخص‌های کلیدی دانشگاه نسل چهارم، با هدف هم‌اندیشی و مدیریت رویدادها در دانشگاه‌ها ایجاد شود. در همین راستا، ایجاد بستر مناسب جهت راه‌اندازی حلقه‌های ارتباطی مستمر بدون واسطه با هدف کنشگری بین دانشجویان، اساتید، مسئولین دانشگاه و سایر سیاست‌گذاران در خارج دانشگاه می‌تواند گره‌گشا باشد. فراهم نمودن فضایی آزاد برای گفت‌وگوهای امن و هدفمند، ترویج برگزاری کارگاه‌ها و کرسی‌های آزاداندیشی، برپایی نمایشگاه‌های چندفرهنگی با رویکرد احترام و همزیستی مسالمت‌آمیز در محیط دانشگاه با محوریت تنوع ضرورت دارد. علاوه بر این، می‌تواند که به شکل‌ها، کانون‌های فرهنگی و اجتماعی و نشریات دانشجویی که مسئولیت اصلی این کارگروه‌ها بر دوش دانشجویان است قدرت رهبری و مانور اجرایی بیشتری جهت اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های مؤثر داده شود.

این پژوهش نیز همانند بسیاری از تحقیقات با محدودیت‌هایی مواجه بود. محدودیت در امکان تعمیم نتایج این پژوهش بنا به انتخاب محدود جامعه و ریزش نمونه از مهم‌ترین این موارد بودند. لذا،

- Ebrahimi, R., Adli, F. and Mehran, G. (2015). The role of university culture on knowledge creation from the perspective of experts in the higher education system. *Research and Planning in Higher Education*, 21(1), 127-151. [In Persian]
- Farajvand, E. (2017). From Synergy to Co-Creation. *Management of Government Organizations*, 6(1), 51-62. [In Persian]
- Hejazi, A. (2021). Pathology of cultural and social activities of Farhangian University of Tehran Province during the Corona and post-Corona era; opportunities and threats. *Theory and practice in teacher education*, 7(12), 1-26. [In Persian]
- Karimi, B. (2023). Evaluating university responsibilities and their educational implications in Derrida's thought. *University Management*, 2(3), 76-95. [In Persian]
- Khoshnejad, Z., Salimi, M., Jahanian, R. and Abdollahi, M. (2023). Presenting the model of the fourth generation university (case study: Islamic Azad University). *Quarterly Journal of the Jundishapur Medical Education Studies and Development Center*, 13(1), 193-206. [In Persian]
- Labrana, J. and Vanderstraeten, R. (2020). Functional differentiation and university expansion in Chile. *Social and Education History*, 9(3), 252-277.
- Lotfi Jalalabadi, M., Mehri, D. and Asgari, N. (2023). Designing a model of learning excellence and human resource development in fourth-generation universities (Defense Organization University). *Education in Law Enforcement Sciences*, 11(41), 119-148. [In Persian]
- Lukovics, M. . and Zuti, B. (2013). *Successful universities towards the improvement of regional competitiveness: "Fourth Generation" universities*.
- Maciąg, J., Maciąg, J. and Harrison, A.. (2019). *Lean Culture in Higher Education*. Springer International Publishing.
- Mohammad Zaheri, M. (2021). Feasibility study of the role-building and capacity-building of the fourth-generation university for local-regional development of Al-Zahra University (S). Master's thesis in Educational Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Al-Zahra University. [In Persian]
- Oztel, H. (2020). Fourth generation university: Co-creating a sustainable future. *Journal: Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals Quality Education*, 1-13.
- Pawlowski, K. (2009). The "Fourth Generation University" as a Creator of the Local and Regional Development. *Higher Education in Europe*, 51(1), 51-64.
- Pouranjanar, G., Salarzehi, H., Tabavar, A. and Yaghoubi, N. M. (2021). Attitudes of Academic

برای پژوهشگران علاقمند به این حوزه برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود تا این پژوهش را با جامعه دانشگاهی گسترده‌تر و در شرایط جغرافیایی مختلف و با در نظر داشتن طیف کارکنان و دانشجویان به روش‌های کیفی و آمیخته انجام دهند.

مشارکت نویسندگان

مقاله مستخرج از پایان‌نامه بوده که نویسنده اول با استاد راهنمایی نویسنده دوم و استاد مشاور نویسنده سوم انجام شده است.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافی ندارند.

سیاس‌گذاری

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی در دانشگاه شهید بهشتی تهران است.

References

- Adibinia, A., Zolfagharzadeh, M. M. and Nargesian, A. (2024). Developing criteria for evaluating the socio-cultural performance of universities: a meta-synthesis-based research. *Socio-Cultural Strategy*, 4(13), 1445-1480. [In Persian]
- AL-Momani, M. O. . and Purnawan, P. (2022). Level of professional culture University students in Jordan. *Journal of Vocational Education Studies*, 5(1), 172-184.
- Asghari, F. (2021). Analyzing the University Culture in Iranian Higher Education Institutions Based on Data-Based Theory. *Iranian Cultural Research Quarterly*, 13(4), 85-117. [In Persian]
- Barnett, R. (2019). Ekologicheskij universitet. Osushchestvimaya utopiya [Ecological University: The Realized Utopia]. (I.V. Chernikova . and O.N. Kalachikova, Eds.; D.V. Chernikova, Trans.). Tomsk: Izdatelskij Dom Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 304.
- Dastranj, M. (2023). Sociological explanation of factors affecting socio-cultural participation of students at Payam Noor University, Bandar Abbas. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 13(44), 44-67. [In Persian]
- Derrida, J. (2005). "The Future of the Profession or the Unconditional University (thanks to the "Humanities," What Could Take Place Tomorrow)," in Deconstructing Derrida: Tasks for New Humanities, trans. Peggy Kamuf, edited by Peter Pericles Trifonas and Michael A. Peters (New York: Palgrave-MacMillan).

- Experts to University-Society Interaction. *Iranian Higher Education Quarterly*, 13(4), 1-24. [In Persian]
- Pour-Ezzat, A. A. Fathi, F. and Ghasemi, F. (2016). Visualization of transcendental and knowledge-based libraries along the development of new generations of universities. *University Library and Information Research*, 51(4), 13-38. [In Persian]
- Riabchenko, V. and Bulvinska, O. (2023). University autonomy for sustainable development: Results of the times higher education impact rankings 2022. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 73, 77-86. 10.28925/1609-8595.2022.4.8.
- Sagitova G. K. and Mukhamedzhanova G. S. (2023). Features of the systematic approach of the organization of universities for the construction of the fourth generation: the Kazakhstan case. *Central Asian Economic Review*, (6), 18-29. <https://doi.org/10.52821/2789-4401-2023-6-18-29>
- Sepehri, Y., Liaghatdar, M. J. and Esfijani, M. A. (2020). Approaches and Methods of Teaching and Learning in Fourth Generation Universities from the Perspective of Faculty Members: A Qualitative Case Study. *Journal of Education and Learning Studies*, 12(2), 137-161. [In Persian]
- Steinbuch, M. (2016). Towards the 4th generation university. <https://steinbuch.wordpress.com/2016/07/23/towards-the-4th-generation-university/>.
- Wagdi, O. and Hasaneen, A. (2019). Obstacles and success factors for entrepreneurship: a comparative analysis between Egypt and Nigeria. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(2), 962-976.
- Wiyono, B. Supriyanto, A. and Ardhian, N. L. (2023). Measurement scales of administrative services and academic culture in universities based on item response theory. In *International Conference on Educational Management and Technology*, 583-592.
- Yadolahi Deh-Cheshmeh, A., Rajaei-Pour, S. and Siadat, S. A. (2021). Developing a Fourth Generation University Model for Iranian Universities. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 13(4), 31-57. [In Persian]
- Yamani Dozi Sorkhabi, M. (2019). *Quality in Higher Education*. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Zaker Salehi, GH. R. (2018). "Issues of Higher Education in Iran". Tehran, Cultural and Social Studies Research Institute Publications. [In Persian]
- Zolfagharzadeh, M. M., Amiri, A. and Zarei Matin, H. (2011). Discovering "University Culture": A Theoretical and Typological Analysis of Studies on University Culture. *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 5(1), 45-97. [In Persian]